

Justitieombudsmannen
Nils-Olof Berggren**En länsrätt har i ett mål om verkställighet enligt 21 kap. föräldrabalken använt en särskild medlingsmetod. Bland annat fråga om medlingsåtgärderna i målet haft en inriktning och omfattning som vinner erforderligt stöd i gällande bestämmelser**

Anmälan

I en anmälan till JO kritiserade AA och BB Länsrättens i Skåne län handläggning av ett mål om verkställighet enligt 21 kap. föräldrabalken (FB), i vilket AA var part. De framförde bl.a. följande. Målet (mål nr 11283-99) gällde AA:s ansökan om verkställighet av Malmö tingsrätts interimistiska beslut den 25 november 1999 angående hans rätt till umgänge med barn. Handläggningen i länsrätten hade vid tidpunkten för anmälan pågått i över ett år och målet var ännu inte avgjort. Den ansvarige domaren, chefsrådmannen CC, hade tillsatt sammanlagt tre medlare. Rätten hade kallat till flera möten med parternas ombud, personal från socialtjänsten och medlarna. Länsrätten verkade ha tappat greppet om målet och kostnaderna för parterna hade "skenat iväg". Vid två tillfällen hade AA:s ombud lovats att muntlig förhandling skulle hållas, men båda gångerna hade den ställts in med mycket kort varsel. AA hade ännu inte hörts i målet.

AA och BB var också kritiska mot en av de i målet förordnade medlarna.

I en senare skrivelse framförde AA och BB att länsrätten beslutat att avskryva målet den 2 mars 2001. De bifogade en kopia av beslutet, av vilket framgick bl.a. att AA och hans motpart gemensamt hemställt att länsrätten skulle avskryva målet och att vardera parten skulle bära sin kostnad. AA och BB uppgav att de kände sig lurade och att det enda sättet för dem att komma ifrån länsrätten hade varit att gå med på det som en av medlarna föreslagit angående vad som skulle gälla vid umgängestillfällena samt om fördelningen av rättegångskostnaderna.

Utredning

Länsrätten anmodades att göra en utredning och yttra sig om handläggningen av målet.

I skrivelser till JO lämnade chefsrådmannen CC dels en redogörelse för handläggningen av målet, dels ett yttrande beträffande handläggningen. I yttrandet anfördes bl.a. följande (bilagorna uteslutna här).

Om målets handläggning av länsrätten

När målet med AA:s ansökan om verkställighet av tingsrättens beslut den 25 november 1999 lämnades över till min rotel i slutet av november 1999 fanns det grundad anledning att anta att prövningen av verkställighetsfrågan skulle kunna bli mycket svårbedömd. Detta av främst följande skäl. Länsrätten hade i dom den 9 mars 1999 efter en omfattande utredning, vari ingick sakkunnigförhör med barnpsykiatriker, funnit att verkställighetshinder förelåg och att formerna för umgänget borde prövas på nytt. I det målet var jag ordförande. Malmö tingsrätt hade därefter bl.a. mot bakgrund av länsrättens dom bestämt genom beslut den 1 april 1999 att umgänge inte längre skulle ske mellan AA och barnen, eftersom AA inte godtog ett förordnande av umgänge i närvaro av kontaktperson. När sedan AA medger att umgänge under ett inledningsskede får ske i närvaro av en kontaktperson och tingsrätten den 27 augusti 1999 beslutar om umgänge i närvaro av en av socialnämnden utsedd kontaktperson visar det sig att parterna inte kan enas om en kontaktperson. Socialnämnden hade heller inte beretts tillfälle att yttra sig i den frågan. I den uppkomna situationen beslutar tingsrätten den 25 november 1999 att i stället förordna om umgänge utan kontaktperson. Av tingsrättens protokoll den 18 november 1999 synes framgå att ställningstagandet till frågan om kontaktperson var huvudsakligen grundat på praktiska skäl. Länsrätten hade därmed försatts i en närmast omöjlig situation med avseende på att verkställa ett beslut om umgänge som sannolikt skulle haft ett annat innehåll, om de praktiska förutsättningarna varit uppfyllda. Jag fick då och har fortfarande intrycket av att tingsrätten inte ägnat frågan om en eventuell efterföljande verkställighetsprocess någon större uppmärksamhet. Ett förhållande som tyvärr inte hör till ovanligheten. Vid länsrättens muntliga förhandling som den 14 december 1999 hölls i form av förberedelse fick jag också det bestämda intrycket att partsombuden hyste en likartad uppfattning.

Eftersom AA genom sitt ombud förklarat sig villig att godta ett umgänge med barnen tillsammans med en kontaktperson ställde det målets handläggning i en ny dager. I denna situation var det enda rimliga att fråga parterna hur de ställde sig till att länsrätten i s.a.s. tingsrättens ställe hörde med socialnämnden – i detta fall – Fosie stadsdelsförvaltning, om man där kunde hjälpa till med att utse en kontaktperson som också inom ramen för ett medlingsuppdrag kunde medverka till att umgänge kom till stånd. Detta förslag ansåg partsombuden vara tilltalande. Vid detta tillfälle framkom att partsombuden var införstådda med att denna åtgärd var helt frivillig från parternas sida och att en kommande verkställighetsprövning inte kunde innefatta en kontaktperson, eftersom tingsrättens beslut saknade villkor om en sådan umgängetsform (jfr RÅ 1992 ref. 97 I och II). Någon möjlighet att eventuellt jämka tingsrättens beslut i fråga om villkoren för umgänget fanns heller inte, eftersom en jämkning enligt bestämmelserna i 21 kap. 4 § tredje stycket FB förutsätter att den allmänna domstolens dom eller beslut har vunnit laga kraft.

Som framgår av redogörelsen för målets handläggning (bilaga A) kunde det första umgänget genomföras först den 27 februari 2000 i närvaro av kontaktpersonen DD. Orsaken till denna tidsutdräkt var inte enbart svårigheten med att finna en lämplig kontaktperson utan att också stadsdelsförvaltningens godkännande av DD dröjde. Stadsdelsförvaltningens godkännande innebar emellertid att DD skulle kunna fortsätta som kontaktperson åt barnen sedan målet avslutats i länsrätten.

Målets komplexitet, som för övrigt styrks av den till anmälan fogade vårdnadsutredningen, fordrade att betydande medlingsinsatser sattes in med stöd av 21 kap. 2 § FB. Insatserna hade det klara syftet att umgänget mellan AA och barnen EE och FF skulle kunna genomföras på frivillig väg i den omfattning som bestämts genom tingsrättens beslut. Enligt förarbetena till de lagändringar i 21 kap. FB, som

trädde i kraft den 1 juli 1983, har departementschefen uttalat – – – att det är av största betydelse att alla ansträngningar görs för att barnet skall överlämnas frivilligt, så att ett förordnande om verkställighet inte behöver meddelas (se prop. 1982/83:165 s. 15, bet. 1982/83:LU2). Till grund för det lagstiftningsärendet låg betänkandet (SOU 1979:63) Om föräldraansvar. Dessa förarbetsuttalanden har bl.a. tillsammans med de lagändringar som trädde i kraft den 1 oktober 1998, varigenom ändamålsbestämmelsen om att barnets bästa skall komma i främsta rummet i mål om verkställighet infördes i 21 kap. 1 § FB (se prop. 1997/98:7 s. 99 f.), varit utgångspunkten för målets handläggning. En ytterligare utgångspunkt för handläggningen har varit min uppfattning om en fördragskonform tolkning av FN:s barnkonvention.

Med hänsyn till målets särskilda beskaffenhet var det angeläget att länsrätten noga följde de olika steg som togs i medlingsarbetet. Detta gjordes dels genom återkommande avstämningar vid muntliga förhandlingar i förberedelsens form med partsombud och medlare, dels genom medlarnas rapporter. Såväl de muntliga förberedelserna som medlarnas täta rapporter har varit nödvändiga för att länsrätten fortlöpande skulle kunna ta ställning till när detta arbete inte längre kunde anses vara meningsfullt och målet tas upp till avgörande i verkställighetsfrågan. Ett viktigt inslag i handläggningen var därvid att alla steg i medlingsarbetet togs efter samråd med partsombuden. En nackdel med att hålla ett flertal muntliga förhandlingar, där parterna enbart företräds av sina ombud är att parterna personligen inte kommer till tals inför rätten, vilket AA varit kritisk till. Enligt min bedömning hade det förelegat en betydande risk för att det pågående medlingsarbetet inte kunnat fortsätta, om parterna personligen närvarit vid någon av dessa förhandlingar med hänsyn till parternas svåra konflikt och avoga inställning till varandra. Först i och med att målet hade behövt tas upp till avgörande hade det blivit nödvändigt att hålla en muntlig förhandling med deltagande av parterna personligen. Vid några tillfällen hade sådana förhandlingar också blivit utsatta men efter samråd med partsombuden ställts in för att ytterligare medlingsförsök bedömts vara värda att pröva. Vid ett tillfälle hade dock länsrätten avslagit ett yrkande från AA:s ombud att sätta ut målet till en muntlig förhandling för avgörande och det var efter den avslutade förberedelsen den 22 juni 2000. Skälen till det avslaget var huvudsakligen att partsombuden förklarat sig godta att ytterligare försök skulle göras för att få till stånd ett utvidgat umgänge mellan AA och barnen, men beslutet påverkades också av att länsrätten ännu inte hade fått tillgång till det begärda läkarutlåtandet från läkarundersökningen av EE.

Att handläggningen av länsrättens mål kom att bli så utdragen som den blev bör ses i belysning även av följande förhållanden. Det stegvis utökade umgänget till den omfattning som tingsrätten beslutat fördröjdes av bl.a. BB:s önskan att få DD utbytt och de svårigheter som senare uppstod med att utöka umgänget i väntan på läkarutlåtandet. Härtill kom att samtalsförsöken kring barnen med familjeterapeuten GG fick avbrytas på grund av att AA inte ville medverka i några samtal utan menade att han blivit övertalad av sitt ombud till att delta. BB:s av press orsakade sammanbrott vid försöken att övertala henne att ta steget till att medge umgänge med övernattnings var också en bidragande orsak till fördröjningen. Det får dock framhållas att umgänget mellan AA och barnen, frånsett vissa avbrott, kunde genomföras steg för steg under den tid medlingsarbetet pågick från den 27 februari 2000 till den 11 november 2000, då det första helgumgänget kunde genomföras. BB förklarade därefter den 23 november 2000 att hon var införstådd med att följa Malmö tingsrätts beslut. Barnen EE och FF hade alltså fått tillgång till sin pappa, vilket de inte haft sedan maj 1998, om undantag görs för några korta besök barnen gjort hos honom i samband med länsrättens tidigare verkställighetsmål.

Här borde länsrättens mål ha kunnat avslutas med hänsyn till att umgänget enligt HH:s rapport den 27 november 2000 kommit igång enligt tingsrättens beslut och till resultatet av det möte AA deltog i tillsammans med sitt ombud, JJ och HH. Vid det mötet hade man planerat för hur en dialog kring barnen skulle kunna inledas mellan föräldrarna. Enligt rapporten ställde AA vid detta tillfälle inte några krav på att kontaktpersonens närvaro vid hämtning och lämning av barnen skulle upphöra (se HH:s rapport 2000-11-27, bilaga A76).

Med anledning av rapporten den 27 november 2000 bereddades också partsombuden tillfälle, som redovisats i bilaga A (avsnitt 2), att skriftligen slutföra respektive parts talan senast den 12 december 2000. Emellertid hade länsrätten vid underhandskontakt med Fosie stadsdelsförvaltning fått veta att förvaltningen inte avsåg att förordna DD som kontaktperson enligt BB:s biståndsansökan förrän länsrättens mål avslutats.

Samma besked hade HH och ombudet, KK fått vid sina kontakter med förvaltningen. Detta trots att båda framhållit det angelägna i att DD utan avbrott kunde fortsätta som kontaktperson. I detta sammanhang kan man inte underlåta att göra reflektionen att ett av skälen till att det drog ut på tiden med DD:s medverkan i målet var just avsikten att förvaltningen skulle kunna godta henne som kontaktperson, (se tjänsteanteckning 2000-02-17, bilaga A17). Som också redovisats i bilaga A (avsnitt 2) slutförde JJ AA:s talan varigenom han yrkade att länsrätten skulle förordna att BB vid vite skulle lämna ut barnen under sex månader framåt. Vidare uppgav han att en kontaktperson var obehövlig. Målet tog därmed en ny vändning som enligt min uppfattning riskerade att radera det uppbyggda umgänget mellan barnen och AA. Efter ytterligare skriftväxling mellan partsombuden kunde emellertid en öppning skönjas och HH fick i uppdrag att som ett sista försök föreslå ombuden att biträda parterna vid förlikning kring en praktisk lösning av kontaktpersonens medverkan. Förslaget om förlikning godtogs av parterna, om än motvilligt från AA:s sida. Samtidigt som förlikningsförhandlingarna pågick hade handläggningen av BB:s biståndsärende kommit så långt att det kunde färdigbehandlas. Förlikningssamarbetet resulterade i att parterna kunde enas och i en gemensam skrivelse genom ombuden begära att målet skulle avskrivas. Länsrättens deltagande i denna sista fas av målet bestod i att HH getts uppdraget att finna en lösning på hur frågan om kontaktpersonens medverkan praktiskt kunde ordnas och lämna ett förslag om det till partsombuden. Därutöver hade länsrätten haft telefonkontakter med Fosie stadsdelsförvaltning för att få information om när biståndsärendet beräknades vara klart.

I samband med ett medlingsarbete enligt föräldrabalken uppkommer som oftast diskussioner mellan parterna vad beträffar fördelningen av rättegångskostnaderna. Enligt den hittills restriktiva praxis som gällt är huvudregeln att om sökandeparten återkallar sin talan, eller begär att målet skall avskrivas efter att en uppgörelse träffats, är han att betrakta som tappande part och skall ersätta motparten hans kostnader, om skäl för jämkning inte finns (se bl.a. RÅ 1991 ref. 99 samt bifogade pm från ett praxismöte i länsrätten, bilaga B). Denna restriktivitet kan inte sällan medföra att en överenskommelse om umgänge, vårdnad eller boende äventyras. Även i detta mål mellan AA och BB hade rättegångskostnaderna varit föremål för förlikningsförhandlingar. I dessa förhandlingar har länsrätten inte deltagit eller gett några direktiv till HH.

På fråga från medlare och partsombud brukar jag upplysa om att länsrätten som förvaltningsdomstol inte kan fastställa en förlikning om rättegångskostnader, eftersom verkställighetsmål rör sådana frågor varom förlikning inför domstolen inte är tillåten. Dessutom är det så att när part har beviljats rätts hjälp, såsom var fallet i detta mål, är förlikning om rättegångskostnaderna inte heller tillåten. ---

Ställningstagande till länsrättens handläggning och förslag till att inhämta yttrande från BO m.m.

Enligt artikel 3.1 FN:s barnkonvention har Sverige tillsammans med övriga konventionsstater åtagit sig att tillse att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinrättningar, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande. Av konventionens artikel 9.3 framgår vidare att konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då det strider mot barnets bästa.

Med utgångspunkt från FN:s barnkonvention, angivna förarbetsuttalanden och införandet av ändamålsbestämmelsen i 21 kap. 1 § FB anser jag att det ur barnen EE:s och FF:s perspektiv var försvarbart att genomföra handläggningen av detta mål på sätt som skett, även om handläggningen tog jämförelsevis lång tid och medförde höga rättegångskostnader för parterna. De extraordinära förhållandena i målet har även fordrat ett särskilt hänsynstagande till barnens situation. Sammanfattningsvis menar jag att jag så långt möjligt försökt tillgodose en fördragskonform tillämpning av verkställighetsreglerna i 21 kap. FB för att tillgodose barnens intressen och få till stånd en frivillig lösning i målet.

Förhållandena i detta mål talar för att nuvarande lagstiftning bör ses över. Vid en sådan översyn bör man närmare diskutera de medlingsmetoder som har redovisats. Ett behov kan också finnas av att se över nuvarande bestämmelser om rättegångskostnader. Därvid kan det ifrågasättas om den möjligheten inte bör övervägas att införa regler om att kunna förordna offentligt biträde för barnen i dessa mål med beaktande av de tvångsmedel som ytterst kan komma till användning och som i hög grad rör barn. Någon mer ingående analys av dessa frågor gjordes inte i samband med införandet av ändamålsbestämmelsen i 21 kap. 1 § FB (se prop. 1997/98:7 jfr m. Ds 1994:85 Barns rätt att komma till tals). En ytterligare fråga som närmare kan behöva ses över är samarbetet med socialtjänsten, när det bedöms vara angeläget att en kontaktperson utses till stöd för ett barn. Om möjligt bör olika former för samverkansmodeller utvecklas för samarbetet mellan medlare och socialtjänsten. De olika domstolarnas roll kan också behöva klargöras i detta hänseende.

För att få en bredare belysning av de frågeställningar som jag har tagit upp vill jag föreslå att JO inhämtar ett yttrande från BO i ärendet. — — —

Länsrättens lagman LL framförde att CC:s yttrande också utgjorde länsrättens svar med anledning av remissen och anförde vidare följande.

Jag vill därutöver framhålla att det aktuella målet väl belyser den samordningsproblematik som finns mellan handläggning av s.k. föräldrabalksmål i allmän domstol respektive förvaltningsdomstol. Med hänsyn till detta måls särskilt komplicerade beskaffenhet delar jag CC:s uppfattning beträffande handläggningen.

AA och BB kommenterade remissvaret och framförde bl.a. följande. Efter det att målet avslutades ansökte AA på nytt hos länsrätten om verkställighet enligt 21 kap. FB av Malmö tingsrätts dom den 23 maj 2001 angående hans rätt till umgänge med barnen. Länsrätten höll muntlig förhandling och förordnade i dom den 23 juli 2001 om verkställighet vid vite.

Länsrättens akt i mål nr 11283-99 inhämtades.

I beslut den 6 november 2002 anförde *JO Berggren* följande.

Inledning

JO:s huvuduppgift är att granska att myndigheter och andra som står under JO:s tillsyn följer lagar och andra författningar i sin verksamhet. Granskningen är av rättslig art och avser främst tillämpningen av gällande förfaranderegler. JO brukar inte pröva myndigheternas ställningstaganden i sak. Jag gör därför inte några uttalanden angående länsrättens överväganden i verkställighetsfrågan eller de övriga frågor som länsrätten slutligen har prövat i målet. Min granskning avser det sätt på vilket länsrätten har handlagt målet.

AA och BB har i anmälan kritiserat bl.a. handläggningstiden i målet och ifrågasatt länsrättens åtgärd att förordna flera medlare.

Medlare i mål om verkställighet enligt 21 kap. FB omfattas inte av JO:s tillsynskompetens. Jag är därför förhindrad att vidta någon åtgärd med anledning av den kritik som AA och BB har framfört mot en av medlarna.

Bestämmelserna om medling i mål om verkställighet enligt 21 kap. FB

Av 21 kap. 2 § FB framgår att länsrätten innan den förordnar om verkställighet, får uppdra åt ledamot eller suppleant i socialnämnden eller tjänsteman inom socialtjänsten att verka för att den som har hand om barnet frivilligt skall fullgöra vad som åligger honom eller henne. Sådant uppdrag får även lämnas åt någon annan lämplig person. Enligt paragrafens andra stycke skall den som har fått ett sådant uppdrag inom den tid som länsrätten bestämmer lämna denna en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits och vad som i övrigt har kommit fram. Tiden får inte sättas längre än två veckor. Länsrätten får dock förlänga tiden, om det finns förutsättningar för en frivillig fullgörelse.

Ytterligare bestämmelser om medlingsuppdrag finns i förordningen (1967:715) om tillämpning av 21 kap. FB. Enligt 4 § förordningen bör uppdrag enligt 21 kap. 2 § FB inte lämnas, om det är osannolikt att det kommer att leda till barnets överlämnande eller om uppdrag kan antas onödigt fördröja ärendets behandling. I paragrafen föreskrivs också att den som har fått uppdraget bör handla skyndsamt. Han bör söka klarlägga barnets inställning, om det är möjligt och lämpligt. – I 6 § föreskrivs att om frivilligt överlämnande ej kommer till stånd, skall i redogörelse som avses i 21 kap. 2 § andra stycket FB anges vad den som har hand om barnet har anfört som skäl för sin vägran att överlämna barnet. I redogörelsen bör också anges, om det synes föreligga sådant förhållande som enligt 21 kap. 5 eller 6 § eller 7 § andra stycket FB utgör hinder för överlämnande. – Enligt 7 § kan länsrätten i övrigt lämna den som får uppdrag närmare anvisningar om vad han skall iaktta vid uppdragets fullgörande.

Bestämmelser om medling i mål om verkställighet infördes redan i den ursprungliga lydelsen av 21 kap. FB. I motiven uttalades bl.a. följande. Överflyttning av barn skall om möjligt ske på frivillighetens väg. Medlingsuppdrag bör över huvud taget inte komma i fråga när det av någon anledning är troligt att det inte kommer att leda till barnets överlämnande. Detsamma gäller när det är särskilt betydelsefullt att frågan får ett snabbt avgörande. Detta kan särskilt vara fallet när det är fråga om rätt till umgänge med barnet. Helt allmänt kan sägas att det är viktigt att verkställighetsärenden av hithörande slag handläggs skyndsamt. Uppdrag bör därför inte komma i fråga om det skulle medföra onödig fördröjning (prop. 1967:138 s. 42 f.). I anslutning härtill föreskrevs i 21 kap. 2 § andra stycket FB att tiden för medlingsuppdrag inte utan synnerliga skäl fick sättas längre än två veckor.

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 1983 ändrades flera av bestämmelserna i 21 kap. FB. Föreskriften i 2 § andra stycket angående en längsta tid för medlingsuppdrag om två veckor ändrades till den nu gällande lydelsen. I motiven till förslagen uttalades bl.a. följande. Det är av största betydelse att alla ansträngningar görs för att barnet skall överlämnas frivilligt, så att ett förordnande om verkställighet inte behöver meddelas. Om dessa ansträngningar misslyckas, är det dock ofrånkomligt att länsrätten förordnar om verkställighet (prop. 1982/83:165 s. 15 f.). I specialmotiveringen till ändringen i 2 § anfördes att en förlängning av tiden för medlingsuppdrag bör kunna komma i fråga i fall då det alltså finns förutsättningar för att komma fram till en frivillig lösning. Rätten bestämmer själv med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet vilken ny tid som skall gälla. Denna tid kan i och för sig förlängas ytterligare gånger. Särskilt av hänsyn till barnet bör dock ett utdraget förfarande så långt möjligt undvikas (prop. s. 26 f.).

Vad utredningen i ärendet visar

AA:s ansökan om verkställighet kom in till länsrätten den 29 november 1999 och gällde hans rätt till umgänge med barn enligt Malmö tingsrätts interimistiska beslut den 25 november 1999. Tingsrättens beslut fastställdes den 17 december 1999 av Hovrätten över Skåne och Blekinge. Målet hos länsrätten avslutades genom ett beslut den 2 mars 2001 att avskryva målet.

Handläggningstiden i målet uppgick således till över 15 månader. Skälet till att handläggningstiden kommit att bli så lång är att länsrätten vidtagit mycket omfattande åtgärder för att försöka få parterna att nå en gemensam lösning i frågan om överlämnande för umgänge. Länsrätten har förordnat sammanlagt tre medlare som försökt att åstadkomma ett stegvis utökat umgänge mellan barnen och AA. Som medlare förordnades den 17 februari 2000 DD, den 13 april 2000 HH och den 9 oktober 2000 GG. Under handläggningen av målet höll länsrätten sex muntliga förberedelser; den 14 december 1999 samt den 9 februari, 22 mars, 9 maj, 22 juni och 3 november 2000. Vid de muntliga förberedelserna behandlades i huvudsak utfallet av det pågående medlingsarbetet samt diskuterades eventuella följande steg i medlingsprocessen. Länsrätten höll också ett möte vid familjerättsenheten hos Malmö kommun den 7 april 2000. Ett läkarintyg avseende ett av barnen inforrades den 9 juni 2000.

Av utredningen framgår vidare att länsrättens och medlarnas arbete med att försöka få parterna att nå en gemensam lösning varit mödosamt och att det stött på stora svårigheter i flera skeden av handläggningen. AA framställde också önskemål om att medlingsinsatserna skulle avbrytas. I en skrivelse den 28 mars 2000 begärde han genom sitt ombud att målet omgående skulle sättas ut till muntlig förhandling och uppgav att barnens mor hade avbrutit det pågående umgänget. Vid den muntliga förberedelsen den 9 maj 2000 framförde han genom sitt ombud att han inte ville att målet skulle förhalas ytterligare och begärde på nytt att muntlig förhandling skulle hållas. Han påpekade att det inte fanns någon grund för att kontaktperson skulle närvara vid umgängestillfällena. Länsrätten bemötte yrkandet med beskedet att målet inte kunde sättas ut till förhandling förrän länsrätten fått det

begärda läkarutlåtandet avseende ett av barnen. Vid den muntliga förberedelsen den 22 juni 2000 yrkade AA att länsrätten skulle fatta beslut och uppgav att det inte fanns något behov av kontaktperson. Länsrätten avslog yrkandet och hänvisade till vikten av att alla ansträngningar görs för att frivilligt överlämnande av barn skall kunna ske, så att verkställighet inte behöver meddelas.

Formella frågor angående förordnandena av medlare

Länsrätten beslutade den 17 februari 2000 att ge DD uppdrag enligt 21 kap. 2 § FB att verka för att AA:s motpart frivilligt skulle överlämna barnen för umgänge. Enligt beslutet skulle DD senast den 2 mars 2000 lämna en redogörelse för de åtgärder som hade vidtagits och vad som i övrigt förekommit vid uppdragets utförande. Länsrätten förlängde sedan tiden för uppdraget och DD lämnade redogörelser till länsrätten den 20 och den 22 mars 2000. I protokollet från den muntliga förberedelsen sistnämnda dag anförde länsrätten att DD skulle medverka vid ytterligare ett umgängestillfälle, den 26 mars 2000, och därefter lämna skriftlig redogörelse över umgängestillfället. Därefter har länsrätten inte med stöd av några formliga dokumenterade beslut gett henne uppdrag att fortsätta som medlare i målet med den inriktning av uppdraget som följer av 21 kap. 2 § FB. DD har emellertid även fortsättningsvis på länsrättens uppdrag verkat som medlare ända fram till det avslutande stadiet i målet och för detta beviljats ersättning av länsrätten. På motsvarande sätt förhåller det sig beträffande medlaren HH, som förordnades genom beslut den 13 april 2000 som medlare enligt 21 kap. 2 § FB och vars i beslutet angivna uppdragstid gick ut den 3 maj 2000. Den tredje medlaren, GG, verkade däremot som medlare under en kortare period.

Som har nämnts i det föregående får tiden för medlingsuppdrag bestämmas till högst två veckor, men får därefter förlängas. Ett medlingsuppdrag skall ha den inriktning som framgår av de ovan redovisade bestämmelserna. Länsrätten borde i formliga beslut ha förlängt DD:s och HH:s uppdragstider och meddelat dem riktlinjer för de fortsatta uppdragen i enlighet med vad som sägs i bestämmelserna.

Inriktningen m.m. av medlingsuppdragen

Det finns anledning att närmare beröra frågan om inriktningen av de medlingsuppdrag som DD och HH haft i målet. Både DD och HH har lämnat flera rapporter till länsrätten om deras fortsatta arbete som medlare i målet. Rapporterna tar i huvudsak upp vad som förekommit vid umgängestillfällena och planeringen av kommande umgängestillfällen. DD och HH har fungerat som kontaktpersoner. DD har också i egenskap av kontaktperson medverkat vid flera av umgängestillfällena.

I vart fall DD:s insatser har enligt min mening mer präglats av att hon var stöd- och kontaktperson än att hon var medlare i egentlig mening. Det kan i och för sig konstateras att det inte finns några föreskrifter eller förarbetsuttalanden som klart anger de yttre gränserna för vad ett medlingsuppdrag enligt 21 kap. 2 § FB får innefatta. Enligt min uppfattning är det emellertid tveksamt om ett sådant uppdrag får ges den inriktning som förekommit i målet. Det kan också diskuteras om det

enligt nuvarande regler är möjligt att förordna flera medlare samtidigt i ett verkställighetsmål.

Regeringen har den 27 juni 2002 beslutat utredningsdirektiv till en kommitté som skall se över 1998 års reform om vårdnad, boende och umgänge (dir. 2002:89). I uppdraget ingår även en översyn av verkställighetsreglerna i 21 kap. FB. I kommittédirektiven sägs bl.a. följande (s. 8).

Senare års reformer har syftat till att bana väg för samförståndslösningar. Föräldrar uppmuntras i dag att försöka lösa frågor som rör barnet innan en process inleds i domstol. Ju tidigare samarbetsamtal eller andra åtgärder kommer till stånd, desto lättare har föräldrarna att komma överens. Det är naturligt att nu gå vidare med inriktning på samförståndslösningar i de fall då allmän domstols avgörande inte följs och verkställighet söks. Erfarenheterna visar att medling vanligen är ett bra sätt att lösa tvister på verkställighetsstadiet. Kommittén skall överväga hur medlingsinstitutet kan utvecklas och förbättras. Frågor som skall uppmärksammas är om den tidsfrist inom vilken ett medlingsuppdrag som regel skall slutföras bör förlängas och om det i vissa svåra fall bör vara möjligt att utse flera medlare. En annan fråga som skall tas upp är om det bör vara möjligt att vid verkställighet utse medlaren eller någon annan person att under viss kortare tid närvara när umgänge utövas. Det skall också utredas om medlingsuppdraget bör inriktas på att få föräldrarna att nå samförståndslösningar i stället för att som i dag ta sikte på att få en tredskande part att rätta sig efter allmän domstols dom eller ett godkänt avtal (se 21 kap. 2 § föräldrabalken).

Vad som anförts i direktiven ger ytterligare fog för den tveksamhet jag nyss gett uttryck för när det gäller tillämpningen i detta fall av reglerna om medlare.

Övriga aspekter beträffande handläggningen

Av 21 kap. 2 § FB framgår att medling syftar till att åstadkomma frivillig fullgörelse av vad en allmän domstol har bestämt. Den rätt till umgänge som tingsrätten och sedermera hovrätten hade beslutat om för AA avsåg umgänge utan kontaktperson. Det av länsrätten bedrivna medlingsarbetet har emellertid inledningsvis och under en stor del av handläggningstiden varit inriktat på umgänge med kontaktperson. Syftet har uppenbarligen varit att umgänget sedermera skulle kunna ske utan kontaktperson. Det kan enligt min mening starkt ifrågasättas om länsrätten mot vad tingsrätten hade bestämt bort initiera och i övrigt ställa sig bakom ett sådant förfarande. Det är givet att en sådan åtgärd även medför en klar risk för en utdragen handläggning. Det förhållandet att länsrättens medlingsåtgärder i stor omfattning vidtogs med parternas samtycke föranleder inte någon annan uppfattning från min sida.

Den långa handläggningstiden i målet står i stark kontrast till markeringarna i författningstext och motiv om en skyndsam handläggning av verkställighetsmål.

Sammanfattande synpunkter m.m.

Länsrätten har i remissyttrandet själv tagit upp frågan huruvida handläggningen av målet, när det gäller den använda medlingsmetoden, är förenlig med nuvarande lagstiftning. Enligt länsrätten har dock handläggningen varit försvarbar med utgångspunkt i FN:s barnkonvention, förarbetsuttalanden och

ändamålsbestämmelsen i 21 kap. 1 § första stycket FB. Länsrätten har också föreslagit att JO skall inhämta yttrande i ärendet från Barnombudsmannen.

Enligt 21 kap. 1 § första stycket FB skall barnets bästa komma i främsta rummet vid verkställighet. Införandet av denna bestämmelse syftade till att tydligare markera att barnets bästa alltid skall finnas med som en utgångspunkt för bedömningen. Bestämmelsen innebar dock inte någon ändring i gällande rätt (se prop. 1997/98:7 s. 99 och 127 f., bet. 1997/98:LU12). Vad gäller genomförandet av FN:s barnkonvention har lagstiftaren hänvisat till nämnda bestämmelse och ansett att en översyn av verkställighetsreglerna i syfte att stärka barnperspektivet inte är nödvändig (prop. 1997/98:182 s. 54 f., bet. 1998/99:SoU6). Jag kan för min del inte finna att det förhållandet att barnkonventionen skall användas vid tolkningen av svensk lagstiftning medför att de ovan berörda författningsföreskrifterna angående handläggningen av verkställighetsmål inte skulle gälla. Inte heller de av länsrätten åberopade förarbetsuttalandena kan enligt min uppfattning ge grund för det sätt på vilket länsrätten har handlagt målet. Jag anser i anslutning härtill att det inte finns anledning att i ärendet inhämta yttrande från Barnombudsmannen.

Mot bakgrund av det anförda finner jag sammanfattningsvis att länsrätten när det gäller medlingsuppdragen har brustit i formellt hänseende och att medlingsåtgärderna haft en inriktning och omfattning som inte vinner erforderligt stöd i gällande bestämmelser. Detta har också medfört en oacceptabel handläggningstid i målet. Jag vill emellertid avslutningsvis påpeka att jag inte har tagit ställning till om den av länsrätten tillämpade medlingsmetoden i och för sig är en bra metod för att lösa tvister på verkställighetsstadiet.

Med den kritik som ligger i det ovan sagda avslutas ärendet.

Ett exemplar av detta beslut översänds för kännedom till Kommittén om vårdnad, boende och umgänge (Ju 2002:09).